

Library Document Supply Centre dokumentum-szolgáltató rendszerét is elemezték. Nem minden könyvtár tért át a DocUTransra, de elveit, megoldásait többen is használják.

/DEKKER, Ronald – WAAIJERS, Leo: Beyond the photocopy machine: document delivery in a hybrid library environment. = Interlending & Document Supply, 29. köt. 2. sz. 2001. p. 69–75./

(Viszocsekné Péteri Éva)

A dokumentumszolgáltatástól a távoktatásig: a könyvtárközi kölcsönzés jövője

Háttér

1988-ban a *Floridai Egyetemen* működő *Smathers Könyvtárban* létrehozták a *dokumentumküldő szolgálatot*, amelynek a feladata az volt, hogy ellássa a mezőgazdasági karnak az állam különböző településein működő (off-campus) részlegeit, továbbá az USA Mezőgazdasági Minisztériumának munkatársait. Tevékenysége mind a kölcsönadásra, mind a megrendelések továbbítására kiterjed. He-lyileg a természettudományi könyvtárban található, ahonnan a legtöbb dokumentumot kérik.

Tíz évvel később a szolgálatot kibővítették a *távoktatási egységgel*. Először azt tervezték, hogy a szolgálat látja el a Florida különböző kutatóintéze-teiben tartott tanfolyamok hallgatóit. Ebből az öt-leből fejlődött ki a távoktatásnak a már létező dokumentumellátásra épülő modellje. A kezdeti időszakban nem volt világos, hogy a megnöveke-dett feladat ellátására elegendő-e a meglévő lét-szám, számítógépi és másológépi kapacitás. Ugyancsak megoldásra várt a cikkmásolatok fize-tésének rendezése.

A távoktatás kiszolgálása

A dokumentumszolgáltatást a felhasználók a táv-oktatás weboldalán keresztül érhetik el. Ugyan-csak ezen az ugróponton keresztül juthatnak el a többi könyvtári erőforráshoz, tehetnek fel e-mailen referenszkérdéseket, kérhetnek online tananyagot, és vehetik igénybe az egyéb elektronikus szol-gáltatásokat (pl. a kölcsönzött dokumentumok meghosszabbítása). A szolgáltatást kezdetben csak a mezőgazdasági kar számára indították, később a felhasználók körét kiterjesztették az egyetem többi karára és valamennyi hallgatójára.

A távoktatásban részt vevők *első* kategóriájába tartoznak azok, akik vagy egy osztályba nyertek felvételt, vagy kutatómunkát végeznek valamelyik

nem az egyetem területén található mezőgazda-sági központban. A dokumentumküldő szolgálat 19 ilyen központtal működik rendszeresen együtt. Ezeknek a hallgatóknak az egyetem megfelelő iga-zolványával kell rendelkezniük, amely feljogosítja őket a könyvtári szolgáltatások igénybevételére is. Ezt a jogosultságot vagy személyesen intézhetik az egyetem valamely telephelyén, vagy online a távoktatási weboldalon keresztül.

A *második* felhasználói kategóriába azoknak a karoknak a munkatársai tartoznak, amelyek táv-oktatási programokat tartanak, és nem az egyetem székhelyén, Gainesville-ben vannak. Ezek a meg-felelő jogosultságot a távoktatási weboldalon ke-resztül kapják meg.

A *harmadik* felhasználói csoportot a Floridai Egyetem bármely távoktatási tanfolyamára beirat-kozott hallgatók alkotják. Ezek a felhasználók a tanfolyamokat is általában az interneten keresztül végzik lakó- vagy munkahelyükről.

A távoktatásban részt vevők számára a könyvtár-közi kölcsönzési kártyák nagyjából megegyez-nek a helyben használókéval, a különbség csak annyi, hogy a felhasználó megadhatja, hová kéri küldeni a dokumentumot (a kutatóintézetbe, a táv-oktatási központba vagy a lakására). Másolatren-delés esetén a kártya kitöltése során a képernyőn megjelenik egy sor, amely a megrendelőt a szerzői jogok betartására figyelmezteti.

A távoktatásban részt vevőktől érkező könyvtár-közi igényeket külön e-mail számlán tartják nyilván. A kéréseket naponta kinyomtatják, és ellenőrzik a megrendelő jogosultságát (nincs-e tartozása, vagy egyéb okból nincs-e kizárva stb.) a szolgáltatás igénybevételére. Erre azért van szükség, mert a távoktatási weboldalon keresztül bárki bejelentkez-het, és erről a weboldaltól nincs kapcsolat az olva-sói fájlhoz. Ezután következik a bibliográfiai leírás ellenőrzése és a raktári jelzet kikeresése. A

könyvtár állományában nem található dokumentumokat könyvtárközi kölcsönzés keretében rendelik meg a felhasználó számára. A feldolgozási idő általában 1-3 nap.

Saját állományból a kölcsönzési idő 28 nap, az olvasók online hosszabíthatnak. A cikkmásolatokat általában postán küldik. A könyvtárközi kölcsönzés felhasználói kategóriáinként változik. Például az egyetem kutatóintézeteiben dolgozó, távoktatásban részt vevő hallgatók, valamint az egyetem távoktatást nyújtó tanszékei és munkatársai teljes körű szolgáltatásra jogosultak, azaz számukra más könyvtárból kérnek kölcsön könyveket. Mivel az egyetem valamelyik egységéhez tartoznak, felelősségre vonhatók, így gondoskodni lehet a más könyvtárból kapott könyvek biztonságáról. Ezeket a dokumentumokat általában a UPS futárszolgáltatással küldik, amely aláírás ellenében kézbesít. A más könyvtárból megrendelt cikkmásolatokat közvetlenül a hallgató által megadott helyre küldik postán vagy futárral. A távoktatásban részt vevő egyéb hallgatók csak a másolatszolgáltatást vehetik igénybe, a küldemények az általuk megadott címre érkeznek. Könyvkölcsönzési igényeiket a helyi közkönyvtárban tudják leadni. Ennek a megoldásnak is a fő oka a dokumentumok biztonsága.

A küldemények továbbításához azért választották a UPS futárszolgáltatást, mert ennek működése, a csomagok felvétele, illetve leadása online követhető. A cikkmásolatokat általában postán küldik, faxot csak külön kérésre használnak. Még tanulmányozzák annak a lehetőségét, hogy a másolatokat közvetlenül a felhasználó számítógépére juttassák el.

A szolgáltatás a távoktatásban részt vevők számára ingyenes. Ennek egyik oka az, hogy a korábbi díjak nem fedezték a másolatszolgáltatás költségeit, és a számlázás külön megterhelést jelentett a munkatársaknak.

Statisztikák

2000. január 1.–december 1. között 252 kérést dolgoztak fel. Ennek 44%-a a mezőgazdasági kutató- és oktatóközpontokban lévő hallgatóktól, 37%-a az ország más részein élő, távoktatásban részt vevő hallgatóktól érkezett, 19% pedig az egyetem többi karán lévő, a távoktatásban részt vevő felhasználótól. A távoktatás népszerűségének növekedésével előreláthatólag a szolgáltatás igénybevétele is nőni fog. A távoktatás weboldalán keresztül a felhasználók az egyetem más forrásaihoz is eljuthatnak: a számítógépes és hálózati szolgálathoz, a távoktatási tájékoztatási központhoz stb.

A Smathers Könyvtár munkatársai úgy érzik, hogy a távoktatásban részt vevők kiszolgálása új távlatokat nyitott a dokumentumszolgáltatásban.

/FULLER, David H. Jr.: From document delivery to distant learning: An interlibrary loan perspective. = *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Information Supply*, 11. köt. 4. sz. 2001. p. 51–59./

(Viszocsekné Péteri Éva)

A könyvtárközi kölcsönzés automatizálásának hatása az olvasókra és a könyvtárakra

A világon sok könyvtárközi kölcsönzési részleg átélte az utóbbi évek drámai technológiai változásait, a gyors és olcsó szolgáltatások iránti igények számának növekedését. Ez készítette a *Haifai Egyetemi Könyvtár* könyvtárközi kölcsönzési osztályát is arra, hogy módszeresen automatizálja a munkafolyamatokat.

A Haifai Egyetem nagy oktató és kutató intézmény, ahol majd 13 ezer hallgatót és több mint hatszáz tanszéki alkalmazottat tartanak nyilván. Az egyetemi közösséget nagy központi könyvtár szolgálja ki, amelynek állománya 1,8 millió kötet.

Az igények számának az 1990-es évek közepétől érzékelhető növekedése nyomán 1997-ben kezdtek hozzá a munkafolyamatok automatizálásához. Már ezt megelőzőleg 1995-ben üzembe helyezték az *Ariel* szoftvert, amit első lépésként az *Aleph* integrált könyvtári rendszer könyvtárközi kölcsönzési moduljának indítása követett. Annak ellenére, hogy az *Aleph* rendszert már az 1990-es évek elejétől használták, 1997-ig egyetlen izraeli könyvtár sem alkalmazta a könyvtárközi kölcsönzési modult. Bár ez a modul csak a kérő funkciót tartalmazza, mégis számos előnye van, mint amilyen a rendelés irányítása, elektronikus továbbítása, a rendelés